

АНОТАЦІЯ

Пацарнюк О.В. **Аудит та аналіз інноваційної діяльності підприємств.** – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 071 «Облік і оподаткування». – ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана», Київ, 2021.

Дисертацію присвячено науковому обґрунтуванню теоретичних положень та удосконаленню організаційно-методичного забезпечення аудиту та аналізу інноваційної діяльності підприємств.

Проведено ретроспективний аналіз сутності понять «інновація» та «інноваційна діяльність». В результаті систематизації наукових поглядів стосовно визначення інновації виділено чотири основних підходи, які переважають у сучасних дослідженнях – інновація як зміни, процес, результат та інструмент. Узагальнено класифікацію інновацій, що дозволяє конкретизувати напрями інноваційного процесу, провести аналіз управління інноваційною діяльністю, а також здійснити оцінку його результативності, визначити шляхи дифузії інновацій, сформувати і реалізувати інноваційну стратегію.

На підставі проведеного аналізу сутності понять «інновація» та «інноваційна діяльність» запропоноване авторське тлумачення інновації як об'єкта аудиту та аналізу – це створення, застосування та комерціалізація нових результатів наукових досліджень щодо продукції (робіт, послуг) і процесів (технологічних, організаційних, управлінських), що забезпечують ефективність діяльності суб'єкта господарювання і спрямовані на задоволення суспільних потреб.

Досліджено рейтинг України у Глобальному індексі інновацій (Global Innovation Index), Інноваційному індексі, що розраховується компанією

Bloomberg для 60 найбільш інноваційних країн світу, Європейському інноваційному табло (European Innovation Scoreboard). Підтверджено поступове підвищення інноваційності вітчизняної економіки, обумовлене вигідним географічним розташуванням, ємністю ринку, відкриттям зони вільної торгівлі між Україною та ЄС та відносно високим рівнем людського потенціалу. Визначено проблеми інституційного, економічного, організаційно-управлінського та інформаційно-комунікаційного характеру, що обмежують інноваційний розвиток України на сучасному етапі.

Доведено необхідність систематизації нормативно-правових актів, що регулюють інноваційну діяльність в Україні, які характеризуються розгалуженістю, застосуванням застарілих норм та термінології. Удосконалено класифікацію ієрархії рівнів нормативно-правового забезпечення інноваційної діяльності в Україні за п'ятьма рівнями – базовий, загальнодержавний, галузевий, регіональний, локальний. Застосування запропонованої класифікації дозволить забезпечити розвиток інституту інноваційного права та структури національної інноваційної екосистеми України в розрізі етапів інноваційного процесу.

Охарактеризовано види інновацій залежно від етапів інноваційного процесу та суб'єктів. Сформульовано основні проблеми у сфері обліку інноваційної діяльності на сучасному етапі, що впливають на організаційно-методичне забезпечення аудиту та аналізу інноваційної діяльності. Удосконалено систему інформаційного забезпечення інноваційної діяльності підприємств, яка враховує господарські процеси та особливості національної інноваційної екосистеми, а також включає підсистеми зовнішнього і внутрішнього інформаційного забезпечення.

Виділено макро-, мезо- та мікрорівні аналізу інноваційної діяльності, що відрізняються метою та підходами. На макрорівні оцінюють позитивні та негативні тенденції у розвитку інноваційної діяльності у цілому по країні,

визначають сильні та слабкі сторони окремих галузей, їх пріоритетність для формування державної політики. На мезорівні оцінюють інноваційний розвиток окремих регіонів з метою визначення перспектив, проблем, пріоритетів з урахуванням особливостей регіону (промисловий, сільськогосподарський, туристичний, сировинний тощо). На мікрорівні аналізують конкретне підприємство, включаючи оцінку його витрат, доходів та фінансових результатів, пов'язаних з інноваційною активністю.

Розроблено логіко-структурний підхід до аналізу інноваційної діяльності підприємств, що визначає інноваційний потенціал як набір базових характеристик, які впливатимуть на результати інноваційної активності. Обґрунтовано, що ефективна інноваційна діяльність обумовлюється відбором інноваційних проєктів та формуванням інноваційної стратегії підприємства. Досліджено класифікацію інноваційних проєктів, їх життєвий цикл, критерії оцінки їх ефективності, існуючі методики оцінки ефективності інноваційного проєкту. За результатами аналізу реального інноваційного проєкту на стадії його розробки з використанням інструментарію SWOT-аналізу обґрунтовано етапи аналізу з урахуванням необхідності розрахунку оптимістичного, песимістичного та реалістичного сценаріїв розвитку реалізації проєкту внаслідок непередбачуваної зупинки діяльності за проєктом.

Обґрунтовано необхідність розробки інноваційної стратегії для малих та середніх підприємств з метою правильного вибору інноваційних проєктів для реалізації та уникнення банкрутства. На підставі аналізу класифікації типів інноваційних стратегій та факторів, що впливають на ефективність інноваційної стратегії підприємства, малим і середнім підприємствам рекомендовано розробляти мікростратегії за підходом Д. Логана і Х. Фішер-Райта та запроваджувати цикл Демінга для управління і контролю за реалізацією інноваційних проєктів. Запропоновано логіко-структурний підхід

до формування та аналізу інноваційної стратегії малих та середніх підприємств. Розроблено анкету для опитування персоналу підприємства щодо оцінки готовності до реалізації інноваційного проєкту.

Систематизовано наукові підходи до визначення мети і завдань аудиту інноваційної діяльності. Охарактеризовано різні види аудиторських завдань стосовно інноваційної діяльності, що можуть виконуватися відповідно до вимог Міжнародних стандартів аудиту. Обґрунтовано доцільність застосування уніфікованого підходу до виділення організаційних етапів аудиту інноваційної діяльності підприємства, що враховує особливості виконання різних видів аудиторських завдань залежно від їх мети. Виділено етапи формулювання мети та завдань аудиту інноваційної діяльності підприємств, визначення типу аудиторського завдання та узгодження його умов з клієнтом, збір необхідної інформації, планування, виконання, завершення аудиту, контролю виконання рекомендацій аудитора (follow-up). Визначено аудиторські процедури, які відповідають окремим етапам аудиту ефективності інноваційної діяльності. Розроблено тестові питання для оцінки виду аудиторського завдання щодо інноваційної діяльності підприємства.

Доведено, що інноваційна діяльність підприємств завжди супроводжується високими ризиками. На підставі детального аналізу чинників, що перешкоджають інноваційному розвитку підприємства, та методів оцінки ризиків охарактеризовано взаємозв'язок ідентифікації та оцінки ризиків інноваційної діяльності підприємства, які одночасно є основою для професійного судження управлінського персоналу підприємства та професійного судження аудитора. Застосування запропонованого підходу доцільне при виконанні аудиторських завдань, за якими аудитор оцінює ризики інноваційної діяльності підприємства та пропонує заходи щодо управління ними, а також оцінює заходи управління ризиками, що застосовуються керівництвом підприємства.

Сформовано рекомендації щодо застосування процедури картографування ризиків у сфері інноваційної діяльності, що включає оцінку ймовірності ризику за частотою настання подій та оцінку серйозності наслідків за рівнями ризику, з урахуванням яких розробляється матриця оцінки ризиків. Обґрунтовано доцільність застосування якісного та кількісного підходів до формування матриці оцінки ризику. Розроблено карту ризиків інноваційного проєкту і план заходів щодо зниження ризиків інноваційного проєкту.

Із застосуванням логіко-структурного підходу до аналізу інноваційної діяльності підприємств розроблено комплексне методичне забезпечення аудиту ефективності інноваційної діяльності підприємств. Запропоновано зміст етапів аудиту ефективності інноваційної діяльності підприємства. З метою забезпечення якості аудиту ефективності інноваційної діяльності запропоновано використання розроблених робочих і звітних аудиторських документів, а саме: Тесту оцінки бізнес-ризиків підприємства, Плану виконання аналітичних процедур по суті, Звіту про фактичні результати, Запиту керівництву підприємства на етапі контролю виконання рекомендацій за результатами аудиту ефективності інноваційної діяльності. Розроблено перелік аудиторських процедур, що можуть бути використані аудиторськими фірмами при виконанні відповідних завдань при проведенні аудиту ефективності інноваційної діяльності на підготовчому, проміжному та основному етапах.

Ключові слова: інноваційна діяльність підприємств, інноваційна стратегія, інноваційний проєкт, життєвий цикл проєкту, аудит, аналіз, ефективність, ризик.